

ΝΕΟΛΟΓΟΥ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 12.

ΤΟΜΟΣ Β'.

10 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1893.

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΟΣ*

Από τινος καιρού παρατηρεῖται, Έλλογιμε 'Αρχισυντάκτα καὶ τῆς περισπουδάστου «Έβδομαδιαίας Επιθεωρήσεως τοῦ Νεολόγου» Σας, διτι πλείστοι δσοι τῶν ἐλλογίμων ὄμοιγενῶν ἥρξαντο νὸν ἐνδιατρίβωσιν εἰς τὰ ιστορικὰ καὶ τῆς ιδίας ήμῶν πατρίδος Μικρᾶς Ἀσίας. Διὸ καὶ μετ' ἑθνικῆς χαρᾶς ἀνέγνωμεν ἐν τῇ τὴν πνευματικὴν ήμῶν μόρφωσιν ἀναλαβούσῃ φίλη «Έβδομαδιαία Επιθεωρήσει». «τὰς ὀδίγας περὶ Γεωγραφίας σκέψεις» τοῦ ἐλλογίμου κ. Β. Μυστακίδου.

Ο ἐλλογίμος συγγραφεὺς τῆς ἐνδόγῳ ἀξιολόγου διατριβῆς παρέχων πολύτιμον συμβολὴνεις τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος τῆς πατρίου ήμῶν Ἰστορίας, μνημονεύει καὶ τῆς πόλεως Κερασούντος, ἀπο-

(*) Τὴν μονογραφίαν ταύτην δημοσιεύμεν, φρενοῦντες διτι αἱ τοιαῦται περὶ τοπογραφικῶν τῶν ἡμετέρων χωρῶν θεμάτων ζητήσεις, ἐπιστημονικῶν ὅλως γιγνόμεναι, σύμφωνοι πρὸς τὸ ἡμέτερόν εἰσι πρόγραμμα, συντελοῦσι δὲ ἔνθεν μὲν εἰς τὴν γνῶσιν ἀγνώστων ἔτι, ἔνθεν δὲ εἰς τὴν διατάξην πολλῶν ἀυτοσιθητουμένων τῆς τοπογραφίας τῶν ἡμετέρων χωρῶν, περὶ ἂ ἐν Γερμανίᾳ τὰ μαλιστα ἀσχολοῦνται, ἵδιαι δὲ ἔδραι ἀριεροῦνται: αὐτῇ ὡς ἐν Καινιγράμργη, ἐν ἡ διδάσκει εἰδίκῶς τὴν τοπογραφίαν δὲ σειρᾶς ἐμβριθῶν τοπογραφικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν μελετῶν καὶ ἴδια ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς Ολυμπίας καὶ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ἐρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους γνωστός, ἡμέτερος δὲ περισπούδαστος φίλος, Dr G. Hirschfeld. Η πραγματεία τοῦ ἐλλογίμου φίλου κ. Β. Α. Μυστακίδου, περὶ ἡς ποιεῖται λόγον δ. κ. Παυλίδης, ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς «Νεολόγου Έβδομαδιαίας Επιθεωρήσεως» (σελ. 666—668, 681—683, 696—699, 714—715) ἥπο τὴν ἐπιγραφὴν Ε ὅ ει-νος Πόντος. Η σημείωσις φέρεται ἐν σελίδῃ 698 ὥπ-ἀρ. 22. (Σ. Σ. Ν. Ε. Ε.).

τελούσπις ἐν τῶν σπουδαίων κέντρων τοῦ ἐμπορίου τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν ὑποσημειώσει δὲ ίστορεῖ διτι: δύο πόλεις ὑπὸ τὸ αὐτὸ δνομα ὑπῆρχαν. Τούτων ἡ πρὸς Ἀνατολάς κειμένη εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος μνημονεύμενη.¹

Ἐν τῇ ὑποσημειώσει δύος ταύτη παρατηροῦμεν διτι ὁ Κ. Β. Μυστακίδης ἡπατήθη ἀρυόμενος, φαίνεται, τὴν γνῶμην αὐτοῦ ἐκ τῶν «Ποντικῶν» τοῦ ἀειμήνου διδασκάλου Περικλέους Τριανταζυλλίδου.²

Ἐν πρώτοις ἐπισυνάπτομεν ἐνταῦθα τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ συγγράμματος τοῦ Ξενοφῶντος, ἵντι ἀποδεῖξωμεν διτι ὁ Ξενοφῶν μνημονεύει οὐχὶ τῆς πρὸς Ἀνατολάς, ἀλλὰ τῆς πρὸς Δυσμάς κειμένης Κερασοῦντος.

«Καὶ εἰς μὲν τὰ πλοῖα τοὺς τε ἀσθενοῦντας ἐνεβίβασαν καὶ τοὺς ὑπὲρ τεσσαράκοντα ἔτη, καὶ παῖδας καὶ γυναικας καὶ τῶν σκευῶν ὅσα μὴ ἀνάγκη κη ἦν ἔχειν. Καὶ Φιλήσιον καὶ Σοφαίνετον τοὺς πρεσβυτάτους τῶν στρατηγῶν εἰσβιβάσαντες τούς τῶν ἐκέλευνον ἐπιμελεῖσθαι· οἱ δὲ ἄλλοι ἐπορεύοντο. οἱ δὲ ὀδός ἦν ὁδοποιημένην. Καὶ ἀφικνοῦνται πορευόμενοι εἰς Κερασοῦντα τριταῖοι πόλιν Ἐλληνιδα, ἐπὶ Θαλάττη Σινωπέων ἀποικον ἐν τῇ Κολχίδι κώρῳ. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας δέκα, καὶ ἐξέτασις ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγίγνετο καὶ ἀριθμός. Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐπὶ τοῖς Μοσδυνοίκων ὄροις, πέμπουσιν εἰς αὐτοὺς Τιμπούθεον τὸν Τραπεζούντιον πρόξενον ὄντα τῶν Μοσδυνοίκων, ἐδρωτῶντες πότερον ως διὰ φίλιας ἢ διὰ πολεμίας πορεύονται τῆς κώρας³.

Πρῶτος ὅστις μνημονεύει τῆς πρὸς Ἀνατολάς κει-

1) Έβδομ. Επιθεωρησις Νεολόγου φυλλ. 44, σελ. 697 καὶ 698.

2) Ποντικὰ Περικλέους Τριανταζυλλίδου σελ. 174.

3) Κύρου Ἀνάθασις Βιβλ. Ε' κεφ. 3. § 1—4 καὶ κεφ. 4 § 2.

μένης Κερασοῦντος ἔστι ὁ ἐξ Ἀμαδείας τοῦ Πόντου καταγόμενος Στράβων.

«Ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ ταύτῃ ἀπὸ Ἀμισοῦ πλέουσιν ἡ Ἡράκλειος ἄκρα πρῶτον ἔστιν, εἰτ' ἄλλη ἄκρα τοῦ Ιασονίου καὶ ὁ Γενήτης, είτα Κοτύωρα πολιχών «ἐξ ἣς συνφρίσθη ἡ Φαρνακία, εἰτ' Ἰσχόπολις κατερριψμένη, είτα κόλπος ἐν ᾧ Κερασοῦς τε καὶ Ἐρμώνασσα κατοικιαι μέτραι, είτα τῆς Θρησκείας σπινθήσιον ἡ Τραπεζοῦς, εἰτ' ἡ Κολχίς».

Ἐπόμενος δὲ τῷ Στράβωνι, μνημονεύει αὐτῆς καὶ ἡ Ἀνώνυμος.

«Ἀπὸ Φαρμαντοῦ (κατ' ἄλλους Φαρματηνοῦ) ποταμοῦ εἰς Φαρνακίαν, πτοι τὴν λεγομένην Φαρνακίαν. Αὕτη ἡ Φαρνακία πάλαι μὲν Κερασοῦς ἐκατοῦ λεῖτο, Σινωπέων καὶ αὔτη ἀποικος, κτισθεῖσα ὑπ' αὐτῶν, καθ' ἀς ἕρημος κειμένην, ἣς ἀντικρὺς παρήκει νῆσος Ἀρεως λεγομένην. Ἀπὸ οὖν Φαρνακίας, τῆς καὶ πάλαι Κερασοῦς, ἥως πλησίον Κοτύωρον πρῶτον φίκουν ἔθνος οἱ λεγόμενοι Μοδσύνοις, ἔθνος ὡμοῖς, ἔργοις βαρβαρικοῖς· φασὶ γὰρ ἐν ξυλίνοισιν υψηλοῖς τε ἄγαν πύργοις ἐνοικεῖν πάντας, ἐν φανερῷ δὲ ἀν ἕκαστα πράττειν. Τὸν δὲ αὐτῶν ἄρχοντα δεδεμένον πύργῳ συγκεκλεισμένον τηρεῖν ἐπιμελῶς, τὴν ἀνωτάτην στέγην ἔχοντα· τοῖς φρουροῦσι δὲ αὐτὸν ἐπιμελεῖς εἶναι, νομίμως ἵνα πάντα προστάττει ποιεῖν. Ἀν δὲ παραβαῖν, κόλασιν αὐτοῦ λαμβάνειν φασὶ μεγίστην, μὴ διδόντας τροφήν. Ἀπὸ δὲ Φαρνακίας εἰς τὴν Ἀρηταίαν νῆσον ἔχουσαν ὑφορμον τοῖς ἀφ' ἐσπέραν ἀνέμοις στάδια ν'. μίλια δ'. Αὕτη ἡ Ἀρηταίας νῆσος λέγεται Ἀρεως, πτοι Ἀρεώνυμος· ἀπὸ δὲ τῆς Ἀρηταίας νῆσου εἰς Ζεφύριον χωρίον στάδια ἕκ'. μίλια ιστ'. ἐνταῦθα δρυμὸς ναυσίν. Ἀπὸ δὲ Ζεφύριον χωρίον εἰς Τρίπολιν στάδια ½ μίλια ιβ'. ἀπὸ δὲ Τριπόλεως εἰς Ἀργυρᾶ στάδια κ'. μίλια 6'. ἀπὸ δὲ τῶν Ἀργυρῶν εἰς Φιλοκάλειαν² στάδια ½ μίλια ιβ'. Ἀπὸ δὲ Φιλοκαλείας εἰς Κόραλα στάδια 9'. μίλια 1γ'. Ἀπὸ δὲ Κοράλ(λ)ων εἰς Κερασοῦν τα πόλιν καὶ ποταμὸν στάδια ξ'. μίλια π'. Ἀπὸ δὲ Κερασοῦντος εἰς Τερόν Ορος ἐν ᾧ καὶ πόλις ὑφορμος στάδια ½ μίλια ιβ'. Ἀπὸ δὲ τοῦ Τερού Ορούς εἰς Κορδύλην³ χωρίον ἐν ᾧ καὶ δρυμὸς ἔστι στάδια με'. μίλια ε'. Ἀπὸ δὲ Κορδύλης εἰς Ἐρμίσην⁴ ἐν ἣ δεῦρο δρυμὸς στάδια με'. μίλια ε'. Ἀπὸ δὲ Ερμίσης εἰς πόλιν Τραπεζοῦντα, ἐν ἣ δρυμὸς λεγόμενος Δάφνου στάδια ξ'. μίλια π'⁵.

Καὶ οὐ μὲν Στράβων μὴ περιηγηθείς, φαίνεται, τὴν Μικρὰν Ἀσιαν, καὶ ἀρυμένος τὰς πληροφορίας ἐξ ἀκοῆς, σφάλλει, ὡς ἀποφίανεναι ὁ Raoul Rochette καὶ ὁ ἡμέτερος Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς.⁶ Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα θὰ ἥναι λαθός τῶν ἀντιγράφων, σημειωδάντων Κερασοῦς ἀντί Ἀναδοῦς.⁷ Ο

1) Γεωγραφικὰ Στράβωνος Βιβλ. ΙΒ' 17.

2) Ἡ Φιλοκάλειαν νῦν καλεῖται Ἐλεβή· εἰναι δὲ ἔδρα καϊμακάμη.

3) Ἡ νῦν Ἀλτζά-καλε.

4) Ἡ κατ' ἄλλους Θρησκείαν, νῦν δὲ Ηλάτανα καλούμενη.

5) Ἀνωνύμου Περίπλους Εὔξείνου Πόντου.

6) Ἰδε «Παρνασσὸν τόμ. Β' τεῦχ. Ε' σελ. 356.

7) Επὶ τῆς παραλίας Σκαρίας ἀνατολικώτερον τῶν

δ' Ἄνωνυμος ἀρυμένος τὴν περιήγησίν του παρὰ τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Σκύμνου τοῦ Χίου ἐν πολλοῖς καὶ αὐτοτελεῖς ἀντέγραψεν αὐτούς. Περὶ τοῦ Ἀρηταίου ιστοροῦντος «Ἀπὸ Κοτυώρων εἰς Μελάνθιον» ποταμὸν στάδιοι μάλιστα ἔξικοντα. Ἐνθέν δὲ εἰς Φαρματηνόν, ἄλλον ποταμόν, πεντήκοντα καὶ ἑκατόν τόν, καὶ ἔνθεν εἰς Φαρνακίαν εἰκοσὶ καὶ ἑκατόν. Αὕτη ἡ Φαρνακία πάλαι Κερασοῦς ἐκαλεῖτο, Σινωπέων καὶ αὔτη ἀποικος. Ἐνθένδι ἐς τὴν Ἀρηταίαν νῆσον τριάκοντα, καὶ ἔνθεν ἐς Ζεφύριον εἰκοσὶ καὶ ἑκατόν, δρυμὸς ναυσίν. Ἀπὸ δὲ Ζεφύριον εἰς Τρίπολιν στάδιοι ἔννενήκοντα. Ἐνθένδε δὲ εἰς τὰ Ἀργυρᾶ στάδιοι εἴκοσιν. Ἐκ δὲ τῶν Ἀργυρῶν εἰς Φιλοκάλειαν ἔννενήκοντα. Ἐνθένδε ἐς Κόραλλα ἑκατόν. Ἀπὸ δὲ Κοράλλων εἰς Τερόν Ορος πεντήκοντα καὶ ἑκατόν. Ἀπὸ δὲ Τερού Ορού Κορδύλην πεντήκοντα καὶ ἑκατόν. Ἀπὸ δὲ Κορδύλης εἰς Τραπεζοῦντα στάδιοι ἔξικοντα¹, παρατηροῦμεν ὅτι εἰς πᾶν ὅ.τι περιγράφει βασίζεται ἐπὶ ιδίας παρατηρήσεως καὶ μελέτης καθότι τὴν περισσείαν ταύτην ἐπεχειρεῖσθαι ὁ Ἀρηταίος δρυμοθεῖς ἀπὸ καθαρῶς στρατιωτικοῦ σκοποῦ καὶ λόγου. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ ἐλέβη τοῦ στόλου αὐτοῦ ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ δειπνοτε παραπλέων κατὰ μῆκος τῶν παραλίων ἐκείνων κατεμέτρησθαι ἐπιμελῶς πάντας τοὺς ποταμούς, λιμένας, πόλεις καὶ νῆσους, καὶ προσδιώρισθαι μίλια καὶ στάδια τὰς ἀποστάσεις. Διὸ καὶ σπουδαιοτάτη πάλιστα διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀκριβειαν ἀποβαίνει ἡ περιγραφὴ τῶν παραλίων τοῦ Εὔξείνου Πόντου². Παραθέτω δὲ ἐνταῦθα καὶ τὸν καθ' ὅλα σύμφωνον οὐχὶ τῷ Στράβωνι καὶ τῷ Ἀνωνύμῳ Περιηγητῷ, ἀλλὰ τῷ νέῳ Εενοφῶντι Ἀρηταίῳ, Σκύμνον τὸν Χίον.

» — | — | — | — | Κερασοῦς.

» Κτισθεῖσ' ὑπ' αὐτὸν καθ' ἀς ἕρημος κειμένην.

» Ἡς ἀντικρὺς παρήκει νῆσος Ἀρεως.

» Λεγομένην³ — | — | — | — | — .

» Ὁς καὶ τὸν Κλαύδιον Πτολεμαῖον.

» Παρὰ μὲν τὴν Σιδώνην, Ἰσχόπολις⁴, Κερασοῦς⁵, Φαρνακία, Υδσου⁶ λιμνήν, Τραπεζοῦς⁷.

Κοράλ(λ)ων παρὰ τὴν νομίζομένην θέσιν τῆς Ἀνατολικῆς διποτιθεμένης Κερασοῦντος καὶ νῦν ἔτι διάρχει θέσις ἑλληνόφωνον ἔχουσα ὄνομα Ἀνασοῦς, καὶ πιθανῶς διάρχεστα πολύγην ἢ τόπος οἰκουσύενος, ὀντίνος περιεσώθη μόνον τὸ ὄνομα· ίδε καὶ Ποντικὰ Περ. Τριανταφυλλίδου σελ. 67.

1) Ἀρηταίου Περίπλους Εὔξείνου Πόντου ΙΣ' 3—6.

2) "Ιδε καὶ «Ἐδ. Ἐπιθ. Νεολόγου ψυλλ. 37, σελ. 581.

3) Σκύμνου Χίου περιήγησις στίχ. 173—177.

4) Ἰσχόπολις ἢ νῦν Τρίπολις, ἔδρα καϊμακάμη, διωρεχάρων τῆς Κερασοῦντος ἀπέχουσα.

5) Ἐνταῦθα δὲ Κλ. Πτολεμαῖος μνημονεύει τῆς Κερασοῦντος, είτα τῆς Φαρνακίας, καὶ πρὸς ἐπίμετρον τῆς ἀπάντητης μνημονεύει τῆς Ἰσχόπολεως δυτικώτερον τῆς Κερασοῦντος, καὶ Φαρνακίας.

6) Ο λιμὴν δὲ Ύσσος, τὰ νῦν Σούρμνα οὗ ὁ Ἀρηταίος καὶ ὁ Ἀνωνύμος μνημονεύεστι ἀνατολικώτερον τῆς Τραπεζοῦντος, ἐνταῦθα μνημονεύεται δυτικώτερον ἀπάντητος διλ. τῆς Θρησκείας. "Ιδε Περίπλουν Ἀρηταίου 7.

7) καὶ Ἀνώνυμον» Ἀπὸ δὲ Τραπεζοῦντος εἰς Τσον λιμένα, τὴν νῦν λεγομένην Σουσάρμηα.

7) Γεωγραφικὰ Κλαύδιον Πτολεμαῖον Βιβλ. Ε' κεφ. 6 §5.

Ἡ ἐντεῦθεν δὲ τοῦ ἄκρου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀγίου Βασιλείου, τρίαρον πρὸς Δυσμάς ἀπέχοντος τῆς Κερασοῦντος, ἔστιν ὁρεινοτάτη καὶ ἀπότομος, δυτικώτερον δὲ τοῦ κατ' Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον Ἱεροῦ Ὅρους ἡ Ἀγίου Βασιλείου ἀρχονται αἱ πεδιάδες· κατὰ συνέπειαν δὲ ἔστιν ἡ χώρα τῶν Τιβαρηνῶν, ἡς μνημονεύει καὶ ὁ Σενοφῶν· «Ἡ δὲ τῶν Τιβαρηνῶν χώρα πολὺ ἦν πεδινώτερα καὶ χωρία εἶχεν ἐπὶ θαλάττην ἥπτον ἐρυμνά»¹. Ἡ χώρα δὲ τῶν Μοσδυνοίκων κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Σενοφῶντος ἔστιν ὁρεινή, οὐαὶ ἔστιν ἡ σχηματιζομένη ὁροῦς ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἀγίου Βασιλείου μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ λιαν ὑψηλοῦ Καρά-Κλόδου· ἔνθα καὶ νῦν διατῶνται οἱ νῦν Τζαπινῖδες οἱ καὶ Κουζούλασάσσιδες λεγόμενοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Μοσδυνοίκων². Ἡ Κερασοῦς λοιπὸν ἔκειτο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μοσδυνοίκων καὶ οὐχὶ τῶν Μακρώνων· ἐκ τούτου λοιπὸν ἔξαγεται ὅτι ἡ Σενοφῶντεος Κερασοῦς ἔστιν ἡ νῦν Κερασοῦς καὶ οὐχὶ ἡ παρὰ τὸ Ιερὸν Ἀκρωτήριον Ἀνασοῦς.

» Μετὰ δὲ Βέχειρας Μακροκέφαλον ἔθνος καὶ Ψωρῶν λιμνήν, Τραπεζούς πόλις ἐλλανίς. Μετὰ δὲ Μακροκέφαλους Μοσδυνούκοι ἔθνος καὶ Ζεφύριος λιμνήν, Χοιράδες πόλις ἐλλανίς, Ἀρεως νῆσος. Οὗτοι ὅπερας κατοικοῦσι. Μετὰ δὲ Μοσδυνούς (ἰδως Μοσδυνοίκους) ἔθνος ἔστι Τιβαρηνοί »³.

» Χοιράδες, πόλις Μοσδυνοίκων»⁴.

» Τιβαρηνοῖο δὲ πρὸς ἥπατον ἀνίσχοντα Μοσδυνοίκων δομούρεουσιν ἐν δὲ αὐτοῖσι Χοιράδες πόλις»⁵.

Περὶ τῶν διατεινομένων δὲ διτὸν ἡ Σενοφῶντεος Κερασοῦς ἔκειτο ἐν τῇ Κολχίδι χώρᾳ, λέγομεν ὅτι τὸ βλέμμα αὐτῶν δὲν ἔρχεται οὔτε ἐπὶ τοῦ Λεξικογράφου Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, οὔτε ἐπὶ τῆς περιηγήσεως τοῦ Ἀνδρέου Λιβαδηνοῦ, καθότι εἰ καὶ ἐν διαφόροις ἐποχαῖς διάφορα εἴχε τὰ δριαὶ ἡ χώρα τῶν Κολχίδων, οὐχὶ ἥπτον ὅμως ἀμφότεροι, ὅτε Στεφάνος ὁ Βυζαντίος καὶ ὁ Ἀνδρέας Λιβαδηνὸς, μνημονεύουσι τῆς Κερασοῦντος ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κολχίδων.

» Ἀρεως νῆσος πρὸς τοῖς Κόλχοις, ἐν τῷ Πόντῳ. Σκύμνος ἐν Ἀσίᾳ»⁶.

» Οὕτω τὴν Κερασοῦντίων εἰσαφίγμεθα πόλιν. Ἄστυ τοιγαθοῦν ἑωδάκαμεν τὴν Κερασοῦντίων Μητρόπολιν, τείχεσι χαλκοῖς ωχρωμάτενν, ως δὲ λόγος, παντάπασι, καὶ εὐρύτατον καὶ θαλάτταις πήγαντας καλισμένον, καὶ νάμασιν ὑδάτων ὑδέων κατάρροιτον· πόλις γάρ ἔστι τις αὕτη παλαιὰ καὶ πολύπλεθρος, μυρίων εὐανθέων καὶ καρπίμων ὡραίων ξύλων ἐμβριθουσα, καὶ χροντῶν οἰκητόρων οἰκήτων, Εἰτέσινον Πόντου τῶν πρὸ ἔω Κολχίδων ἀνφικισμένην παραθαλαττίδιος. Ἡν δὲ καταλαβόντες καὶ τῶν εἰρημένων θέσεώς τε καὶ καλλονῆς ως εἶχεν ἄνωθεν ταῦτην ἰδέσθαι πεφύκαμεν»⁷.

Ἔιδωμεν νῦν ἐάν ὁ Σενοφῶν ἥπτο δυνατὸν νὰ ἀφιχθῇ εἰς Κερασοῦντα τριταῖος.

1) Κύρ. Ἀνάβ. Βιβλ. Ε' κεφ. 5 § 2.

2) Οἱ καλούμενοι νῦν παρὰ ἡμῖν Μοσδυγγοι.

3) Σκύλαχος τοῦ Καρυανδέως Περίπλους ἐν λέξεσιν.

4) Στέφανος δὲ Βυζαντίος ἐν λέξει.

5) Ἐκαταῖος Εύρωπη.

6) Στέφανος δὲ Βυζαντίος ἐν λέξει Ἀρεως νῆσος.

7) Ἀνδρέου Λιβαδηνοῦ Περιήγησις σελ. 36.

Τὸ μεταξὺ Τραπεζοῦντος καὶ Κερασοῦντος διάστημα σύγκειται ἐξ ἑδομάνικοντα μιλίων¹, πτοι 129640 μέτρο = 24 σχεδὸν παραδαγγῶν², καὶ κατὰ συνέπειαν διήνυσεν ὁ Ἐλληνικὸς στρατὸς ἀνὰ ὁκτὼ παραδάγης ἐκάστην ὑμέραν. Καὶ εἰκός, καθότι «εἰς μὲν τὰ πλοῖα τούς τε ἀθενεῦντας ἐνεβίβασαν καὶ τοὺς ὑπὲρ τεσσαράκοντα ἔτη καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τῶν σκευῶν ὅσα μὴ ἀνάγκη ἦν ἔχειν. Καὶ Φίληδιον καὶ Σοφαίνετον τούς πρεσβυτάτους τῶν στρατηγῶν εἰσιθιβάσαντες τούτων ἐκέλευσον ἐπιμελεῖται· οἱ δὲ ἄλλοι ἐπορεύοντο· ἢ δὲ ὁδὸς ποιημένην πᾶν³, ἐν φυθόνιοι τῶν ἀποσκευῶν, τῶν ἀσθενῶν, τῶν τὸ τεσσαράκοστὸν ἔτος ὑπερβαίνοντων στρατιωτῶν, τῶν παιδῶν καὶ γυναικῶν διήνυσεν ἐκ τῆς Κεράμων ἀγορᾶς εἰς τὸ πεδίον τοῦ Κανθέτου τριταῖος τριάκοντα παραδάγης· «Ἐντεῦθεν (ἐκ Κεράμων ἀγορᾶς) ἔξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς (=τριταῖος) παραδάγης τριάκοντα εἰς Κανθέτου πεδίον»⁴.

Πάντη ἐπίσης ἐσθαλμένη ἔστι καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου Περικλέους Τριανταφυλλίδησος ἀποφανομένου ὅτι ἡ Φαρνακία ἀνέλαβε τὸ ὄνομα Κερασοῦς περὶ τὰ τέλη τῆς ἑδομῆς μ. Χ. ἐκατονταεπτηρίδος· διότι κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν θείων καὶ ιερῶν Κανόνων Σπυρίδωνος Μήλαρα ἡ Κερασοῦς, ἔδρα ἐπισικόπου οῦσα, ἐπεμψεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Σύνοδον τὸν ἐπίσικοπον αὐτῆς Γρηγόριον⁵ κατὰ τὸ 431 σωτηρίον ἔτος· Ως Μητρόπολις δὲ διέπρεψεν ἡ Κερασοῦς μέχρι τῆς δεκάτης ὥρης μ. Χ. ἐκατονταεπτηρίδος, διτε μηδὲν πλέον νὰ διαθένῃ Ἀρχιερέα ἔνεκα τῆς ἀποχωρήσεως τῶν χρι-

1) Μῆλιον=1852 Γαλλικὰ μέτρα.

2) Παρατάγγης, οὐ (δ) λέξις περιτική μέτρον ἐκτάσεως ἐν Περσίκη περιέχον 30 στάδια τοῦ 3750 βήματα. Ἐν στάδιον = 600 ἑλλην. πόδας. ἦτοι 184 μέτρα 40 δὲ στάδια ἀποτελοῦσιν ἓν γεωγραφικὸν μιλίον, ὥστε δὲ παρατάγγης εἶναι ἕσσος πρὸς 3) τοῦ γεωγραφικοῦ μιλίου ἦ πρὸς 5520 γαλλικὰ μέτρα. (Ξεν. Ἀνάβ. Κύρου Μ. Ι. Βρατσάνου τόμ. Α' σ. 111).

3) Κύρ. Ἀνάβ. Ε' 3. § 1-4.

4) Κύρ. Ἀνάβ. Α' 2. § 11.

5) Πρὸς μεζούνα ἔνδειξιν ἐπισυνάπτω ἐνταῦθα κατάλογον τῶν ἀργιερέων Κερασοῦντος, δινήσυνθην νὰ σηματίσω διὰ τοῦ Σεβ. Ἀγίου Ἀμαστίας κ. Ἀνθέμου καὶ τοῦ ἐν Αδριανούπολει ἐλλογήμου καθηγητοῦ κ. Γ. Ι. Λαμπουσιάδου, σίς καὶ ἐκχράζω τὴν εὐγνωμοσύνην αὐ.

Α"τος μ. Χ.

431 Τρηγόριος Γ' Οἰκ. Συνόδω

451 Γρατιανὸς Δ' "

680 Θεοφύλακτος Σ' "

692 Νάρτης ἐν Τρούλλῳ

787 Ἰωάννης Ζ' Οἰκ. Συνόδω

879 Ἀγγίων Η' " ἐπὶ Φωτίου

1085 Γαζερήλη μέλος τῆς Ιερᾶς Συνόδου

1147 Πέτρος ἐν τῇ καθαιρίσει τοῦ Ἀττ. Ηπειράρχου

1168 Μιχαὴλ δὲ ἡγεμόνας

1360 Κύριλλος ἐπί Αλεξίου Κομνηνοῦ αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος

1393 Ἀγγίλειος συνυποράμψις πρὸς κύρωσιν τοῦ τυπικοῦ Εὔστ. Στουδίου ἐν Ἀθωνι τέταρτος κατὰ τὴν τάξιν καὶ τιτλορροφήμενος Κερασοῦντος καὶ Πίζαίου

1596 Παρθένιος

1613 Νεόφυτος δὲ ἐκ Γάνου καὶ Χώρας

στιανῶν αὐτῆς κατοίκων εἰς τὰ διάφορα περὶ αὐτὸν κροσφύγεται καὶ ἀπρόσιτα χωρία, ἀπετέλεσεν ἐξαρχίαν ὑπὸ τὸν ἄρχοντα Μέγαν Δογοθέτην, ἀφ' οὗ μετέβη εἰς τὸν Μητρόπολιν Τραπεζοῦντος διὰ χρηματικῆς ἐξαγορᾶς¹. Νῦν δὲ κατέχουμεν καὶ νόμισμα Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσέβους μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Κερασός οὐ ντίων», πήτις φέρει καὶ τὸν πυροφόρον προτομὴν τοῦ Αὐτοκράτορος (138—161 μ. Χ.).

Τὰ ὅλιγα ταῦτα χάριν τῆς παρορωμένης ιστορικῆς ἀληθείας γράφοντες, δὲν σκοποῦμεν νὰ μειώσωμεν τὸν ζῆλον καὶ τὸν ἀξίαν τοῦ φιλίστορος συγγραφέως ἐλλογίου κ. Β. Μυστακίδου, ἀλλὰ νὰ δώσωμεν νῆσιν τοῖς τὴν πάτριον ἡμῶν ιστορίαν ἀναδιθοῦσιν ὅπως μετὰ πλειστέρων πηγῶν ἐπιχειρήσωμεν τὴν σύνταξιν τῶν ιστορικῶν αὐτῶν πονημάτων.

Ἐν Κερασοῦντι, τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1892.

ΠΑΡ. ΗΛ. ΠΑΥΛΙΔΗΣ.

ΤΑ ΑΓΙΑΣΜΑΤΑ ΩΣ ΛΕΙΨΑΝΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΝΑΩΝ.*

Τοῦ λόγου περὶ ἀγιασμάτων ὅντος, ἀναιρῶν ἐν πρώτοις τὴν γνώμην τοῦ ἐρείπου ἡμῶν συναδέλφου κ. Ἐλ. Ταπεινοῦ, θελήσαντος νὰ θέσῃ ὑπὸ ἀμφιβολίαν τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν συζητούντων μὲν ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστημονικῆς ἔρευνης, ὀλλὰ δύνενὸς ὑπολειπομένων κατὰ τὸ πρός τὰ θεῖα καὶ πατρῷα συναίσθημα, προστιθῆναι ὅτι, ἀναφερόμενος εἰς τὴν γραπτῶς ὑποβληθείσαν τῇ 29 Νοεμβρίου γνώμην μου « εἰς τὰ ἀγιάσματα μόνον τὰ ἔχοντα τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ΙΕ' ἐκατονταεπτηρίδος δυνάμεθα νὰ εὑρωμεν ἐρείπια μονῆς ἢ ναοῦ ἐπ' ὄνδυματι τοῦ ἀγίου τοῦ ἀγιάσματος, ὡς τὸ ἀγιάσμα τοῦ ἀγίου Δημητρίου ἐν Τκεγκέλ-κιοϊ, ὥπου μέχρι τῶν μέσων ὁρδόν τῆς παρούσης ἐκατονταεπτηρίδος συνέργεον πολλοὶ προσκυνοῦται· ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ εὑρον

καὶ πλινθον, φέρουσαν τὰ ἀρχικὰ γράμματα ΗΜ πτοι
+ Δ
* ναὸς μυροβλήτου Δημητρίου , παρακαλῶ τὸν ἐρείπιον φίλον νὰ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ιστορικῶν πηγῶν ὅσα ἀνεκοινώσατο περὶ τῶν ἐν Βρύαντι ἐρειπίων καὶ ἀγιασμάτων. Τούτοχόνως, ἀνακεφαλαῖν ὅσα πῦρ εἶπον καὶ κατὰ τὰς προηγουμένας συνεδρίας, ἐπιλέγω ὅτι πολλὰ τῶν νῦν ἐν εἶδει φρεάτων ἀγιασμάτων ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τοῦ ὅτι ἀνευρέθησαν ἐν τοῖς φρέασι τούτοις εἰκόνες, ἃς οἱ θεοδεσεῖς ἔφερον εἰς αὐτὰ πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ διαφόρων συμβάντων· οὐ προσθήκη αὐτῷ

1) Κατὰ τὸ 1387 ή 6895 ἵνδικτ. ε' ἡ Κερασοῦς ἀποσπασθεῖσα τῆς Μητροπόλεως Νεοκαισαρείας ἀπετέλεσεν ἰδίον Μητροπολιτικὸν θρόνον ὑπὸ τὸν τίτλον «Κερασός οὐ ντίος καὶ Ριζαίσσου» (ἔκθετις πρώτης Σεπτεμβρίου Σωκεί 1').

*) Ηχρατιθέμενη ὥστε καὶ τὴν γνώμην τοῦ κ. Ι. Μηλιοπούλου, ἥτις ὑπεβλήθη ἐν τῇ ΣΚΔ' συνεδρίᾳ τῆς ἐνταῦθα «Ἐπιχείρις τῶν μεταποντικῶν ἐρευνῶν».

αἵρει, νομίζω, πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ὅτι ὅπου ὑπάρχει ἀγιασμα ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχε καὶ ναὸς ἢ μονῆς, διότι ἐὰν τοῦτο παραδεχθῆμεν, ἀνάγκη νὰ παραδεχθῆμεν καὶ ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἢ ἡ μονὴ εὔρισκεται ἐν τῷ βάθει τοῦ φρέατος ὅπου οὐκέτι εἴρεθεν, τοῦθ' ὅπερ συνεπάγεται ἔτερον ἄτοπον, τὸ νὰ πιστεύωμεν δηλ. ὅτι καὶ μετὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐπὶ Ρωμαίων διωγμῶν τοῦ κριτιανισμοῦ καὶ δὴ ἐπὶ τῶν νεωτέρων βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων οἱ κριτιανοὶ ἐτέλουν τὰς προσευχὰς ἐν κατακόμβαις, ἐν λάκκοις, ἐν σπηλαίοις ἢ ἐν ὀπαῖς τῆς γῆς. Ἀλλὰ τὸ ἄτοπον τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ φεύγονται πολλὰ ἀγιάσματα, τοῦθ' ὅπερ συνεπάγεται, ἐάν παραδεχθῆμεν ὅτι ὅπου ἀγιασμα ἐκεῖ ἀναζητητέον ναόν, ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχον καὶ τόσοι ναοί ἢ μοναί, δύσα καὶ ἀγιάσματα. Ἐν Τσεγκέλ-κιοϊ π. χ. ὑπάρχουσι δώδεκα ἀγιάσματα, πτοι τὸ τοῦ ἀγίου Γεωργίου θολοειδές, τὸ τοῦ ἀγίου Δημητρίου, παρακείμενον εἰς ἐρείπια βυζαντινῆς μονῆς, τὸ τῶν ἀγίων Ἀναργύρων κινστεργοειδές, δύο τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, τὸ μὲν κινστεργοειδές, τὸ δὲ φρεατοειδές, τὸ τῶν Τριῶν Ιεραρχῶν φρεατοειδές, τὸ τῆς ἀγίας Μαρίας ὑπὸ θόλον, τὸ τοῦ ἀγίου Θεοδώρου, σηραγγοειδές, δύο τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος, τὸ μὲν φρεατοειδές, τὸ δὲ σηραγγοειδές, τὸ τοῦ ἀγίου Ιωάννου, φρεατοειδές, καὶ τὸ τῆς ἀγίας Φωτεινῆς τῆς Σαμαρείτιδος, ὀδανάτως σηραγγοειδές. Ἡ σηραγγὴ δύο ἀγιασμάτων, πτοι τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος καὶ τῆς ἀγίας Φωτεινῆς είναι μέχρι σήμερον κοινή, μάλιστα δὲ καὶ συνεκοινώνει κατὰ τὰς παραδόσεις καὶ μετὰ τῆς σήμαργγος τοῦ ἀγίου Θεοδώρου. Πῶς λοιπὸν νὰ παραδεχθῆμεν ὅτι ἀφοῦ οὐδεὶς τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων ἀναφέρει τοσαύτας μονάς ἢ ναοὺς ἐν τῷ αὐτῷ περιφέρεια ὑπήρχον τόσα ἀγιάσματα δύσαι καὶ μοναῖ· ἀλλως τε τοῦτο εἶναι ἀδύνατον ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐντὸς διαστήματος δλίγων βημάτων ἀναφέρονται δύο ἀγιάσματα τοῦ ἀγίου Αθανασίου καὶ δύο τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος, ἐπίσης καὶ ὅταν δὲ τῶν ἀγιασμάτων σηραγγὴ είναι κοινή κοινὸν δὲ ὀδανάτως είναι καὶ τὸ ὑπὸ τὴν σήμαργγα ταύτην ὁρόν θδωρο, ἐκτὸς ἐάν παραδεχθῆμεν τίνη εὐφυοί παρομοιώσιν τοῦ ἐρείπου ἡμῶν συναδέλφου κ. Μ. Γεδεών, ὅστις εἶχε παρομοιάσει τὴν πληθὺν τῶν ἀγιασμάτων ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ φεύγοντας τοὺς κρεμαστούς κάπους τῆς Βασιλῶνος.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμῶνται δυνάμεθα νὰ παραπορίσωμεν εἰς τὸν ἐρείπιον φίλον κ. Ταπεινόν, ὅτι τὰ ἐν τῷ Βρύαντι ὑπὸ αὐτοῦ τοποθετούμενα δέκα ἀγιάσματα δὲν προϋποθέτουσι καὶ τόσους ναοὺς ἢ μονάς, ἀλλως τε καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἐρείπιος ἐταῖρος δι' ἐνὸς μόνου παρακείματος ζητεῖ νὰ κυρώσῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ, πτοι διὰ τῆς ὑπομνήσεως τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγίου Ιωάννου τοῦ Θεοδόγου, οὐ μηνυμονεύει ὁ Πορφυρογέννητος· δύσον δὲ διὰ τὸν ἀναφερόμενον ναὸν τοῦ Σωτῆρος (Σατύρου;) παραπορίσμεν ὅτι ἐσφαλμένως ὁ ναὸς οὗτος τοποθετεῖται ἐν τῷ Βρύαντι, διότι ἐὰν τοιοῦτος ναὸς ὑπῆρχεν ὀφείλομεν νὰ ἀναζητηθείσης αὐτὸν οὐχὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ Βρύαντι, τῷ νῦν Μάλτεπε, ἀλλὰ ἐν τῷ ἐμποριῷ τοῦ Σατύρου, διότι

1) Λέων Γραμματ. σελ. 255. Theoph. Continuati σελ. 20—21, 690,841.